

14.9.2018

Dnro 360/D.a.2/2018

Valtioneuvosto
Oikeusministeriö

Asia: Vastaus valtioneuvoston esityksiin 11.9.2018 koskien saamelaiskäräjälain muutosta
Viite: Erityisavustaja Koskentaustan sähköposti 11.9.2018 "Vastaus kirjelmään 31.8.2018"

1. Aluksi

Saamelaiskäräjien hallitus katsoo, että laki Saamelaiskäräjistä on keskeisin laki saamelaisten omaa kieltään ja kulttuuriaan koskevan itsehallinnon, itsehallinnon järjestäytymisen ja sitä kautta saamelaisten itsemääräämisoikeuden näkökulmasta. Laki Saamelaiskäräjistä toimeenpanee saamelaisille alkuperäiskansana Suomen perustuslaissa taattuja oikeuksia. Perustuslain mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kansainvälisen oikeuden mukaan kulttuuri nähdään laajana käsitteenä ja siihen sisältyy mm. itsemääräämisoikeus, joka taas sisältää oikeudet osallistua päätöksentekoon sekä määrätä omasta identiteetistään ja jäsenyydestään omien tapojensa ja perinteidensä mukaisesti. Saamelaiskäräjälain haasteet sekä muutostarpeet ovat monilta osin olleet tiedossa jopa lain säätämisestä saakka. Lisäksi kansainvälinen oikeus sekä alkuperäiskansaoikeus ovat kehittyneet saamelaiskäräjälain voimassaoloaikana, eikä laki vastaa tätä kehitystä. Saamelaiskäräjien prioriteettina on ollut jo useamman vaalikauden ajan uudistaa lakia Saamelaiskäräjistä.

Saamelaiskäräjälain muutoksen valmistelu alkoi syksyllä 2017 asianmukaisesti, kun Saamelaiskäräjät ja oikeusministeriö neuvottelivat saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisesti toimikunnan asettamisesta tehtävineen sopien neuvottelussa mm. seuraavaa:

"Toimikunnan tehtävänä on valmistella tarpeelliset muutokset saamelaiskäräjistä annettuun lakiin. Toimikunnan työn perustana ovat perusoikeudet ja muut perustuslain asettamat velvoitteet, Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeussopimukset sekä YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistus. Työssä otetaan huomioon myös parafoitu Pohjoismainen saamelaissopimus sekä ILO 169 –sopimus. Toimikunta antaa ehdotuksensa hallituksen esityksen muodossa, ja sen tulisi päästä yksimielisyyteen esityksen sisällöstä.

Toimikunnan työn perustaksi voidaan tarkoituksenmukaisilta osin ottaa viime hallituskaudella valmisteltu hallituksen esitys saamelaiskäräjälain uudistamisesta. Tarkoituksena on, että saamelaiskäräjälain muutokset tulisivat voimaan hyvissä ajoin ennen seuraavia, vuonna 2019 pidettäviä saamelaiskäräjävaaleja."

Kansallisen valmistelutyön lisäksi Saamelaiskäräjät kutsui YK:n ihmisoikeusneuvoston alaisen alkuperäiskansojen oikeuksien asiantuntijamekanismin (EMRIP) maavierailulle. Vierailun tavoitteena oli antaa neuvoa meneillään olevan saamelaiskäräjälain muutoksen valmistelun tueksi, erityisesti saamelaiskäräjälain 3 ja 9 pykälisiin. EMRIP antoi maavierailun jälkeen teknisiä neuvoja, jotka painottivat mm. saamelaisten vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen ensi arvoisuutta sekä saamelaisten itsemääräämisoikeutta mukaan lukien oikeuden määrätä omasta identiteetistään ja jäsenyydestään omien tapojensa ja perinteidensä mukaisesti.

Toimikunnan työ seurantaryhmineen eteni 2017-2018, mutta alusta asti toimikunnalla oli tiedossa työn vaativimmat kohdat. Tästä johtuen Saamelaiskäräjät irtautuikin neuvotteluista, mutta pääministerin kannustuksesta neuvotteluita päätettiin kuitenkin vielä jatkaa. Toimikunta jätti mietintönsä lausuntokierrokselle kesäkuussa 2018, tosin Saamelaiskäräjät haluaa muistuttaa merkinnästään toimikunnan viimeisen kokouksen 13.6.2018 pöytäkirjassa:

”Saamelaiskäräjät pyysi merkitsemään pöytäkirjaan, että seuraavien vaalien toteuttaminen nykyisen lain pohjalta on vastoin työryhmän saamaa toimeksiantoa ja samalla myös vastoin sitä Suomen hallituksen ja Saamelaiskäräjien välistä yhteisymmärrystä, jolle työryhmän asettaminen perustui. Saamelaiskäräjät totesi, että seuraavien vaalien toteuttaminen nykyisen lain pohjalta ei tarkoita sitä, että Saamelaiskäräjät hyväksyisi nykyisen lain 3 §:n saamelaista koskevan määritelmän tai sen tulkinnan.”

Saamelaisyhteiskunnan antama lausuntopalaute sekä Saamelaiskäräjien lautakuntien antamat lausunnot antoivat erittäin selkeän kuvan toimikunnan laatiman mietinnön muutostarpeista. Näitä Saamelaiskäräjät lähti edelleen työstämään saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisiin neuvotteluihin.

2. Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaiset neuvottelut

Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukainen neuvottelu sovittiin pidettäväksi 20.8.2018. Sovittaessa neuvottelusta todettiin, että Saamelaiskäräjät esittää 20.8.2018 neuvoteltaviksi katsomansa asiat, ja jotta valtioneuvosto oikeusministeriön johdolla voi esitettyihin asioihin muodostaa kantansa, sovittiin pidettäväksi jatkoneuvottelu 30.8.2018. Kyseisen jälkimmäisen neuvottelun tuli olla pääneuvottelu. 30.8.2018 järjestetty neuvottelu oli kuitenkin lähinnä tekninen kuulemistilaisuus, jossa oikeusministeriö toi tiedoksi valtioneuvoston hyväksymät kolme hyvin mitätöntä teknistä muutosta yhdessä lausuntopalautteen perusteella tehtyjen muiden teknisten muutosten ohella. Saamelaiskäräjät totesi neuvottelussa, ettei kyseinen neuvottelu täyttänyt saamelaiskäräjälain 9 §:n tarkoitusta aidosta neuvottelusta, jossa neuvottelijoilla olisi ollut mandaatti neuvotella muutoksista esitysluonnokseen. Perusteluina ministeriön puolelta tuotiin esille ministeriön olevan sitoutunut edistämään saamelaiskäräjälakia valmistelleen toimikunnan laatimaa esitystä, joka on yhteisymmärryksessä lähetetty lausunnoille. Samaan aikaan oikeusministeriö ja Saamelaiskäräjät ovat laatineet yhdessä 9 §:n neuvotteluelvoitetta koskevan ohjemuistion menettelykaavioineen talvella 2017. Tämän ohjemuistion mukaan esimerkiksi vetoaminen toimikunnan työhön, jossa Saamelaiskäräjät on ollut mukana, ei poista saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaista neuvotteluelvoitetta. Saamelaiskäräjät ilmoitti lisäksi 30.8. pidetyssä neuvottelussa esittävänsä saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaista neuvottelua valtioneuvostolle, jotta neuvottelut tulisivat suoritettua asianmukaisesti.

Saamelaiskäräjät esitti perustellun neuvottelupyynnönsä pääministerille ja muille valtioneuvoston edustajille 31.8.2018 erityisesti 3 §:ä koskevan siirtymäajan poistamiseksi. Valtiosihteeri Lehtomäki ilmoitti 6.9.2018, ettei pääministerille saada neuvottelua järjestettyä tässä aikataulussa ja tilanteessa, ja hän kertoi oikeusministerin olevan vastaava ministeri asiassa. Oikeusministerin avustaja toimitti valtioneuvoston puolesta 11.9.2018 valtioneuvoston vastauksen. Vastaus sisälsi jälleen muistutuksen valtioneuvoston sitoutumisesta käräjälain muutosta valmistelleen toimikunnan työhön sekä ilmoituksen, ettei toimikunnan työn laajamittainen avaaminen ole tässä vaiheessa aikataulusyistä realistista. Vastaus ei sisältänyt ilmoitusta Saamelaiskäräjien neuvottelupyynnöön, joten se tulkittaneen kieltäytymisenä. Saamelaiskäräjät pitää tätä erittäin valitettavana, onhan kyseessä lain Saamelaiskäräjistä muuttaminen, ja katsoo edelleen, ettei saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisia neuvotteluja ole käyty asianmukaisesti.

3. Valtioneuvoston esitykset hyväksyttävissä oleviksi muutoksiksi

Saamelaiskäräjien hallitus on käsitellyt valtioneuvoston esitykset hyväksyttävissä oleviksi muutoksiksi kokouksessaan 13.9.2018. Esitykset voidaan muutoin sisällyttää hallituksen esitykseen, mutta Saamelaiskäräjät näkee esitetyn 3 §:n siirtymäajan lyhentämisen kolmella kuukaudella olevan edelleen vastoin työryhmän saamaa toimeksiantoa. Saamelaiskäräjät katsoo, että siirtymäajasta olisi tullut neuvotella aidosti Saamelaiskäräjien kanssa. Lisäksi Saamelaiskäräjät muistuttaa, että 9 §:n osalta muutosesitykset ovat oikean suuntaisia, tosin perusteluilla ei säädetä lakia.

4. Esityksen käsittely Saamelaiskäräjien kokouksessa

Saamelaiskäräjien hallitus on kokouksessaan 13.9.2018 päättänyt esittää Saamelaiskäräjien kokoukselle, että se hylkää hallituksen esityksen laiksi Saamelaiskäräjistä muutokseksi. Perusteluinaan hallitus toteaa lausuntopalautteen sekä Saamelaiskäräjien lautakuntien antamien lausuntojen perusteella olleet keskeisimmät seikat, joista ei päästy neuvottelemaan valtioneuvoston kanssa saamelaiskäräjälain 9 §:n velvoittamalla tavalla.

Inarissa 14.9.2018

Tiina Sanila-Aikio
puheenjohtaja

Kalle Varis
vs. lakimiessihteeri

Puheenjohtaja hyväksyi vastauksen kuultuaan hallitusta 14.9.2018. Vastauksen valmisteluun on osallistunut puheenjohtajan avustaja Inka Saara Arttijeff.